

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Huberta Gąsińskiego pt. „Ryzyko stopy procentowej związane z bilansem banków komercyjnych na przykładzie Powszechnej Kasy Oszczędności Banku Polskiego Spółki Akcyjnej w latach 2012-2018”

1. Przedmiot rozważań rozprawy

Tematem rozprawy doktorskiej Huberta Gąsińskiego jest zarządzanie ryzykiem stopy procentowej w bankach komercyjnych i wpływ tego procesu na bilanse i wyniki finansowe tych instytucji. Część empiryczna rozprawy odnosi się do zarządzania ryzykiem stopy procentowej w banku PKO BP.

Tematykę tę można uznać za istotną zarówno z naukowego punktu widzenia jak i dla praktyki gospodarczej z co najmniej kilku powodów. Po pierwsze, zarządzanie ryzykiem stopy procentowej jest bardziej złożone niż zarządzanie innymi rodzajami ryzyka cenowego. Dotyczy to zarówno identyfikacji ryzyka, jego pomiaru jak i dostępnego instrumentarium. Po drugie, w ostatnich kilku dekadach miał miejsce znaczący rozwój zarządzania ryzykiem stopy procentowej i to w odniesieniu do wszystkich jego etapów. Po trzecie, po kryzysie lat 2007-2009 zarządzanie ryzykiem w bankach znalazło się w ogniu krytyki. Co prawda krytyka ta dotyczyła przede wszystkim zarządzania ryzykiem kredytowym i ryzykiem inwestycyjnym, ale tak czy inaczej uznano, że przeglądu i nowych regulacji wymaga całokształt zarządzania ryzykiem w bankach. Po czwarte, niewątpliwie interesujące jest, jak na tle światowych standardów zarządzania ryzykiem stopy procentowej wypada największy w Polsce bank i to pozostający pod kontrolą Skarbu Państwa.

2. Struktura treści rozprawy

Recenzowana rozprawa składa się ze Wstępu, sześciu rozdziałów merytorycznych, Zakończenia i siedmiu załączników. Spośród sześciu rozdziałów pięć pierwszych ma charakter teoretyczny, a szósty jest rozdziałem empirycznym.

We Wstępie, między innymi, sformułowana została główna hipoteza badawcza, która będzie omawiana w następnym punkcie niniejszej recenzji. Rozdział 1 poświęcony jest pojęciu i różnym aspektom ryzyka stopy procentowej. W rozdziale 2 przedstawiono pojęcie i etapy zarządzania ryzykiem stopy procentowej. Rozdział 3 zawiera omówienie różnych metod pomiaru ryzyka stopy procentowej. W rozdziale 4 pokazano ewolucję regulacji ostrożnościowych, zarówno tych o charakterze międzynarodowym jak i krajowym, odnoszących się do ryzyka stopy procentowej. W rozdziale 5 omówione zostały tradycyjne i nowsze metody zarządzania ryzykiem stopy procentowej w bankach komercyjnych. Rozdział 6 zawiera analizę empiryczną zarządzania ryzykiem stopy procentowej w PKO BP i ocenę wpływu tych działań na bilans i wynik finansowy banku. W tym celu najpierw przedstawiono szczegółowo metody stosowane przez PKO BP do zarządzania ryzykiem stopy procentowej na wszystkich etapach tego procesu, a następnie doktorant skonstruował liniowy, jednorównaniowy model ekonometryczny, mający służyć do oceny skuteczności tego zarządzania. W Zakończeniu przedstawione zostały najważniejsze wnioski, z nawiązaniem do głównej hipotezy badawczej sformułowanej we Wstępie.

Taką strukturę rozprawy, w zasadzie, można uznać za właściwą z punktu widzenia jej tematyki. Niemniej jednak nasuwa ona pewne zastrzeżenia.

Nie jest całkiem jasny charakter rozdziału 5. Na podstawie Wstępu można było sądzić, że zostaną w nim zaprezentowane metody zarządzania ryzykiem stopy procentowej stosowane w polskich bankach komercyjnych (s.12). Jednak zarówno tytuł tego rozdziału, jak i przede wszystkim jego treść, pokazują, że ma on charakter ogólny, co sprawia iż występują liczne powtórzenia w stosunku do rozdziałów 2 i 3. Dotyczą one między innymi metod pomiaru ryzyka stopy procentowej i wykorzystania instrumentów pochodnych. W tych kwestiach rozdział 5 wnosi niewiele nowego w stosunku do wcześniejszych rozdziałów, zwłaszcza że nie zawiera on przykładów zastosowania przedstawianych metod zarządzania ryzykiem.

Takie niepotrzebne powtórzenia występują także w rozdziale 6. Rodzaje miar ryzyka stopy procentowej wykorzystywane w PKO BP najpierw zaprezentowane zostały w sposób dość ogólnikowy i skrótowy (s. 149-151), by następnie zostać omówione znacznie bardziej szczegółowo w podrozdziale 6.2.

Moim zdaniem, na początku rozdziału 6 przydałby się podrozdział poświęcony charakterystyce badanego banku. W szczególności, z punktu widzenia tematyki rozprawy, istotne byłoby pokazanie pewnej specyfiki struktury pasywów i aktywów PKO BP.

3. Uwagi do głównej hipotezy badawczej rozprawy

We Wstępie doktorant sformułował następującą hipotezę badawczą: „Systemowe podejście do zarządzania ryzykiem stopy procentowej w celu jego odpowiedniego ograniczenia ma bardzo duży wpływ na wynik finansowy, który uwidacznia się w wynikach z tytułu odsetek osiągniętych przez bank” (s. 8). W Zakończeniu i Streszczeniu doktorant uznał, że hipoteza ta została pozytywnie zweryfikowana w rozprawie, stwierdzając między innymi: „... Powyższą hipotezę potwierdziły przeprowadzone czynności badawcze, w tym badania literaturowe oraz oszacowania dokonane przy pomocy liniowego jednorównaniowego modelu ekonometrycznego”(s. 210).

Muszę przyznać, że z oceną tej hipotezy i jej weryfikacji miałem pewne problemy. Sama hipoteza badawcza z jednej strony wydaje się dość oczywista, może nawet zbyt oczywista, ale z drugiej strony jej weryfikacja okazuje się wcale nie taka łatwa. Nieco paradoksalnie uważam, że doktorantowi rzeczywiście udało się w znacznym stopniu pozytywnie zweryfikować rozpatrywaną hipotezę, ale w sposób pośredni i nieco różniący się od deklarowanego.

Według doktoranta koronnym argumentem miałyby być wyniki badania ekonometrycznego przeprowadzonego dla PKO BP i dla okresu od I kwartału 2012 r. do III kwartału 2018 r. (s. 199). Tymczasem, moim zdaniem, wyniki te (s. 192-193) w żaden sposób nie pokazują bezpośredniego wpływu zarządzania ryzykiem stopy procentowej na wynik finansowy banku. W istocie dowodzą one jedynie znacznego wpływu zmian stóp procentowych banku centralnego na wynik odsetkowy banku. Wynik ten ma pewne znaczenie, ale tylko pośrednie, dla weryfikacji rozpatrywanej hipotezy, o czym będzie mowa w dalszej części niniejszej recenzji.

Moje przekonanie o tym, że doktorantowi udało się, co prawda w sposób jedynie pośredni, ale w znacznym stopniu pozytywnie zweryfikować rozpatrywaną hipotezę opieram na następujących przesłankach. Po pierwsze, w rozdziale 6 Hubert Gąsiński wykazał szczegółowo i w sposób nie budzący wątpliwości, że zarządzanie ryzykiem stopy procentowej w PKO BP jest w pełni zgodne ze wszystkimi standardami światowymi, a także regulacjami międzynarodowymi i krajowymi. Po drugie, jak była o tym mowa wyżej, przeprowadzone badanie ekonometryczne pokazało znaczny wpływ zmian stóp procentowych

banku centralnego na wynik odsetkowy PKO BP. Wzrost tych stóp ma pozytywny wpływ na wynik banku, a spadek tych stóp ma wpływ negatywny. Po trzecie, dane przytoczone w końcowej części rozdziału 6 pokazały, że w objętym badaniem okresie (I kw. 2012- III kw. 2018) stopy procentowe NBP początkowo były wyraźnie obniżane, a od I kwartału 2015 r. pozostawały na niskim poziomie, podczas gdy wynik odsetkowy banku najpierw tylko nieznacznie się pogorszył, a potem już systematycznie poprawiał się. Co prawda miało to miejsce przy wzroście akcji kredytowej banku, ale, ponieważ zarządzanie ryzykiem kredytowym w PKO BP też nie nasuwa poważniejszych zastrzeżeń, można zakładać, że nie było to związane z podejmowaniem nadmiernego ryzyka.

Konkludując, skoro w raczej niesprzyjających okolicznościach zewnętrznych (kształtowanie się stóp procentowych NBP) PKO BP osiągał korzystne wyniki odsetkowe, musiało to być zasługą umiejętnego zarządzania ryzykiem bankowym, w tym i ryzykiem stopy procentowej. Jednocześnie badanie doktoranta potwierdziło stosowanie przez PKO BP właściwych i zaawansowanych metod zarządzania ryzykiem stopy procentowej umożliwiających kontrolowanie jego poziomu.

4. Inne uwagi merytoryczne

Hubert Gąsiński dowiódł w swojej rozprawie bardzo dobrej znajomości problematyki zarządzania ryzykiem w bankach, a w szczególności zarządzania ryzykiem stopy procentowej. Trafnie wskazał on źródła ryzyka stopy procentowej w bankach, a następnie etapy zarządzania tym ryzykiem, w tym zwłaszcza metody jego pomiaru i instrumenty wykorzystywane do sterowania tym ryzykiem. W rozdziale 6 doktorant przekonująco wykazał zgodność stosowanych w PKO BP metod zarządzania ryzykiem stopy procentowej ze światowymi standardami w tej dziedzinie.

Z węższych zagadnień za szczególnie wartościowe uważam:

- trafne i wyczerpujące wyjaśnienie różnicy między niepewnością a ryzykiem (s. 14-16);
- pokazanie, że zmiany stóp procentowych mogą wpływać nie tylko na wynik odsetkowy banków, ale również i na niektóre przychody poza odsetkowe (s. 18);
- wyjaśnienie przyczyn zawodności stosowanych przez banki modeli VAR i potrzeby ich uzupełnienia przez testy warunków skrajnych (stress-testy) (s.132).

Interesującym pomysłem była również próba uzupełnienia badania o własną analizę ekonometryczną (s. 187-194). Nie będąc ekspertem w tej dziedzinie trudno mi w pełni ocenić zasadność wyboru modelu i poprawność jego szacowania. Niemniej jednak, jak była już o

tym mowa wyżej, badanie to pośrednio wzbogaciło testowanie hipotezy badawczej, chociaż nie całkiem w takim zakresie, jak to zamierzał doktorant.

Pomimo wymienionych wyżej zalet recenzowana rozprawa nasuwa również nieco uwag krytycznych o różnym ciężarze gatunkowym.

- s.7 - deregulacja i liberalizacja rynków finansowych (a w tym i sektora bankowego) rozpoczęła się już w latach 70- tych XX wieku, a nie dopiero od przełomu wieków;
- s. 30-31 – nie najlepsze i mało zrozumiałe przedstawienie teorii segmentacji rynków;
- s. 50 – pomieszczone zostały wewnętrzne i zewnętrzne metody ograniczania ryzyka stopy procentowej;
- s. 51-52 – nie wiadomo dlaczego przemieszczone zostały zalety i wady zabezpieczania się przez banki przed ryzykiem stopy procentowej z wykorzystaniem instrumentów pochodnych;
- s. 62 – występuje sprzeczność między tekstem a tabelą 3.1.;
- s. 110 – należałoby wyraźniej zaznaczyć, że pozostawanie przez UE w tyle pod względem reform sektora bankowego dotyczy przede wszystkim reform strukturalnych, a w szczególności jakichś form podziału największych banków;
- s. 136 – tak jak zostały tutaj opisane arbitraż i spekulacja, to niczym nie różniłyby się one od siebie;
- s. 136 – omówione zostały tylko kontrakty futures na krótkoterminowe instrumenty procentowe, z pominięciem znacznie bardziej złożonych kontraktów na długoterminowe instrumenty procentowe;
- s. 141 – nie wiadomo dlaczego w tytule podrozdziału 5.9.4. pojawiają się swapy, skoro nie ma o nich mowy w tekście;
- s. 163 – również tytuł podrozdziału 6.2.4. nie jest w pełni zgodny z jego treścią, bo końcowa część tego podrozdziału dotyczy sposobów raportowania o ryzyku stopy procentowej;
- s. 187-194 – omówienie poszczególnych etapów szacowania modelu ekonometrycznego jest zdecydowanie zbyt skrótowe.

5. Ocena formalnej strony rozprawy

Formalna strona pracy zasługuje na dobrą ocenę pomimo drobnych usterek. Od czasu do czasu zdarzają się niezręczności językowe lub przejęzyczenia jak np.:

- s. 11 – „prace te” na określenie kolejnych Umów Kapitałowych;
- s. 82 „**znowelizować** zagrożenia”. Chyba chodziło o „zneutralizowanie”;
- s. 95 – „banki **przechowują** kapitał”;
- s. 102 – „**przetrzymanywanie** niższego kapitału”;

- s. 132 – „scenariusze **hipoteczne**”. Chyba miało być „hipotetyczne” lub „historyczne”;
- s. 134 – „zarówno przyszłe, jak i istniejące **płynności**”. Chyba miało być „płatności”.

Na niektórych stronach (np. 30, 31,34, 95) całkowicie lub prawie całkowicie brakuje akapitów, co znacznie utrudnia lekturę. Ponadto zdarzają się wykresy nie dostatecznie dobrze opisane (np. wykres 3.1. na s. 79).

6. Konkluzja

Powyższe uwagi krytyczne nie zmieniają pozytywnej oceny recenzowanej rozprawy. Doktorant dowiódł w niej dogłębnej wiedzy teoretycznej w takich obszarach tematycznych jak bankowość i zarządzanie ryzykiem oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych w tych dziedzinach. Rozprawa stanowi też w znacznym stopniu udane i oryginalne rozwiązanie problemu naukowego jakim jest wpływ zarządzania ryzykiem stopy procentowej na bilans i wynik finansowy banku komercyjnego.

Konkludując uważam, że rozprawa Huberta Gąsińskiego spełnia ustawowe wymogi stawiane rozprawom doktorskim (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 oraz Dz. U. z 2018 poz.1668 art. 186 pkt. 1 i 2), a zatem wnioskuję o jej dopuszczenie do publicznej obrony.

W. Matecki